

Rapport 2023:3

Effekter av att låta mamman vara förvald mottagare av barnbidraget

I Sverige var mamman länge berättigad till hela barnbidraget och fick det automatiskt utbetalat till sig. Sedan den 1 mars 2014 är båda föräldrarna berättigade till halva barnbidraget var och båda föräldrarna får automatiskt sin halva utbetald till sig. Mammor till barn födda före den 1 mars 2014 får dock även efter reformen hela barnbidraget automatiskt utbetalat till sig, men pappan kan när som helst kräva sin andel. Erica Lindahl, Olof Rosenqvist och Håkan Selin vid IFAU studerar effekterna av att låta mamman stå som förvald mottagare i ett system där pappan närsomhelst kan kräva sin andel. Författarna är intresserade av hur förvalet av mottagare påverkar hur barnbidraget betalas ut också i fall där föräldrarna separerar.

Barnbidrag och könsneutralitet

De flesta länder ger någon form av ekonomiskt stöd till barnfamiljer. Forskning har visat att det i vissa länder kan spela roll för barnens välfärd och mammans förhandlingsposition i hushållet om stödet riktas till mamman eller pappan. En vanlig uppfattning är därför att stöd till barnfamiljer bör kontrolleras av mamman. Ett upplägg där mamman kontrollerar hela barnbidraget kan dock strida mot principer om könsneutral lagstiftning. Det riskerar dessutom att signalera att det huvudsakligen är mammans uppgift att ta hand om barnen. Dessa argument var bärande när det svenska barnbidragssystemet reformerades 2014 och papporna fick rätt till halva barnbidraget.

En medelväg?

En medelväg mellan ett system där båda föräldrarna har rätt till halva bidraget (det nuvarande svenska systemet) och ett system där mammor har ensamrätt till bidraget (det gamla svenska systemet) skulle kunna vara ett upplägg där mamman står som förvald mottagare av barnbidraget men där pappan närsomhelst kan kräva sin halva.

Eftersom människor tenderar att passivt följa förvalda upplägg finns det anledning att tro att mer barnbidrag skulle hamna på mammans konto även på lång sikt om hon stod som förvald mottagare. Ett sådant system är betydligt mer könsneutralt än ett där mamman ges hela rätten till barnbidraget, samtidigt som det kanske fortfarande har potential att gynna barnen och mamman.

I rapporten utvärderas ett sådant hypotetiskt system relativt det nuvarande upplägget i Sverige där bidraget delas automatiskt.

Barnbidrag i Sverige och reformen 2014

Barnbidraget betalas ut automatiskt till alla barnfamiljer fram till och med det kvartal barnet fyller 16 år. Bidraget är skattefritt och uppgår idag till 1 250 kr i månaden per barn. Före lagändringen den 1 mars 2014 hade mamman en mycket långtgående rätt till barnbidraget och kunde till och med behålla hela bidraget vid växelvis boende. I det nuvarande systemet är föräldrarna i stället berättigade till halva summan var.

Hur skattas effekter av förvald mottagare?

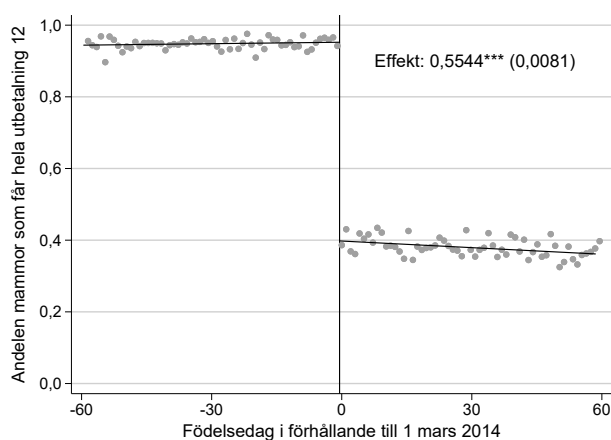
Även om pappor sedan den 1 mars 2014 har rätt till halva barnbidraget får de inte utbetalningen automatiskt om barnet är fött före reformdatumet utan måste då aktivt kräva sin rätt. På så sätt ledde övergången från det gamla till det nya systemet till att det finns en grupp föräldrar som befinner sig någonstans mellan de två systemen, och det är detta hypotetiska system som undersöks.

För att skatta effekter av vem som står som förvald barnbidragsmottagare jämför vi föräldrar till barn födda strax före och strax efter den 1 mars 2014. Vi studerar om relationen mellan födelsedatum och utfallsvariabeln ”hoppas till” när födelsedatumvariabeln korsar reformdatumet 1 mars.

Mer barnbidrag till mammans konto om hon står som förvald mottagare

Figur 1 visar sannolikheten, per födelsedatum, att mamman står som ensam mottagare av den 12:e utbetalningen för barn som föddes före (till vänster om linjen) respektive efter (till höger om linjen) 1 mars. Det stora skiftet vid födelsedatumet 1 mars visar att sannolikheten att mamman tar emot hela barnbidraget när barnet är 1 år ökar med 55 procentenheter om hon står som förvald mottagare jämfört med om utbetalningen automatiskt delas. Effekten är betydligt större för ogifta föräldrar än för gifta, vilket till stor del troligen kan förklaras av att gifta föräldrar fick tydligare information från Försäkringskassan om möjligheten att frånga det förvalda utbetalningsalternativet.

Figur 1 Andel mammor som får hela utbetalningen

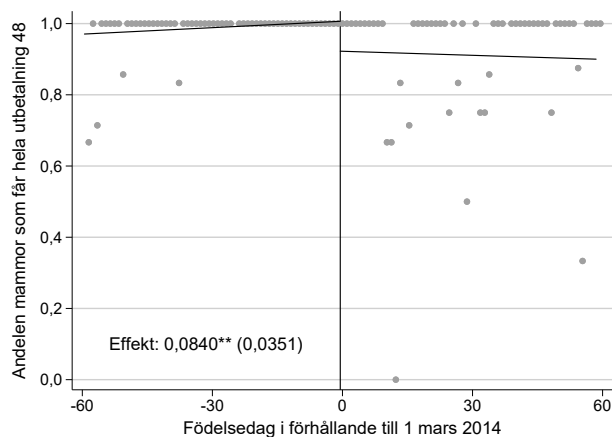
Det är svårt att avgöra om skiftet i formell bidragsmottagare har någon reell betydelse för föräldrar som lever tillsammans. Bland separerade föräldrar är det dock sannolikt att det spelar större roll vem som står som formell mottagare. Det är därför intressant att ungefär hälften av effekten i figur 1 lever kvar efter en separation. Även bland separerade föräldrar med mycket svag ekonomi visar analysen ett stort skift i vem som får barnbidraget. Detta tyder på att det finns reella konsekvenser av vem som står som förvald mottagare.

Ensamstående mammors ekonomi gynnas

Allra mest anmärkningsvärt är att det förvalda utbetalningsalternativet har en liten men tydlig effekt på vem som tar emot barnbidraget i föräldrapar där en ensamstående mamma erhåller underhållsstöd från

Försäkringskassan och där pappan alltså inte betalar underhållsbidrag (se figur 2). I denna grupp har de ensamstående mammorna rätt till hela bidraget, men när förvalet är en delning (till höger om den vertikala linjen i figuren) avstår en liten men signifikant andel från att kräva sin rätt.

Figur 2 Andel mammor som får hela utbetalningen (urvalet är ensamstående mammor med underhållsstöd)

Inga tydliga effekter på uppdelningen av ansvaret för barnen

Att stå som förvald barnbidragsmottagare skulle kunna signalera en förväntan om större barnansvar, men det finns inga tecken på att mamman tar en större andel av den betalda föräldradigheten när barnbidraget ”knuffas” till mamman via förvalet. Trots avsaknaden av tydliga effekter på arbetsinkomster och nyttjande av tillfällig och vanlig föräldrapenning kan emellertid förvalet fortfarande ha effekter på utfall som inte kan observeras i tillgängliga registerdata. Det går inte att utesluta att det till exempel påverkar om det är mamman eller pappan som köper kläder till barnen.

Om rapport 2023:3

IFAU-rapport 2023:3 ”Mamman som förvald barnbidragsmottagare: effekter på långsiktig fördelning av barnbidraget och jämställdhet i hushållet” är skriven av Erica Lindahl, Olof Rosenqvist och Håkan Selin vid IFAU. Rapporten är en sammanfattning av Working paper 2023:4

Rapporten i korthet summerar utvalda rapporter från IFAU. Om din organisation vill prenumerera på tryckta exemplar, skicka dina kontaktuppgifter till ifau@ifau.uu.se. Ange ”prenumeration RIK” i ämnesraden.